Vers. 12.) Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei Deus meus.

Hic versus idem cum 6. similis est his, quos intercalares nominamus: repetiturq; in sequenti Psalmo; quem idcirco, ut dicemus, quidam non destinxerunt ab isto. Ibid m dixi de varia lectione. Augustin. legit hoc loco, *salus vultus mei*, & Sixtini Græci codices σωτηρία, quum prius legerent omnes *salutare* & σωτήριον. Cassiod. *a* de sententiæ istius utilitate ita scribit: Ingreditur quis huc (in Ecclesiam) tristitia & negotiorum sollicitudine oneratus, & ingressus huc ita mœrore adobruitur, statim ut audivit Prophetam dicentem *quare tristis es anima mea*, &c. sufficienti consolatione intercepta abit, & omnem illam mentis tristitiam excutit.

Spera in Deo.) Ex his allocutionibus animæ sibi imperantis inferunt aliqui distinctionem actus cujusdam in intellectu, quem vocant imperium. Nec necessaria consecutio, ne talis actus ut distincti necessitas magna. Verum de hoc alias.

PSALMUS

QUADRAGESIMUS SECUNDUS.

1 *Psalmus David,*

JUdica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta; ab homine iniquo doloso erue me.

2 Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repulisti: & quare tristis incedo dum affligit me inimicus,

3 Emitte lucem tuam & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.

4 Et introibo ad altare Dei, ad Deum, qui lætificat juventutem meam.

Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus:

5 Quare tristis es anima mea: & quare conturbas me.

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, & Deus meus.

TITULUS.

Vers. 1.) Psalmus David,

QUum nihil in titulo contineatur præter Auctoris nomen, exceptis quibusdam codicibus Latinis, & interpretibus qui legunt *in finem*, ut Haymo, Thomas, Hugo, Aiguanus, & quia terminatur hic Psalmus eodem versu, qui his repetitus est in præcedente, Eusebius monet videri partem illius, ac de argumento eodem tractare. Loquuntur eodem modo Apollinarius in Commentario, Athanasius, Basilius, Theodoretus, Euthymius, & in homilia prima Chrysostomus. In quibusdam bibliis Græcis ac Latinis, ut complutensibus & Regiis habetur Δαυὶδ τῷ Ἀννὴ ἀπολογούμενος πρὸς Ἑβραίους, *Psalmus David* (aut, *ejus Davidis*) *ante titulo apud Hieronym.* Valentia docet apud istos haberi pro eodem cum priore: nec id improbat, & ut verum fatear, nonnihil favet Ambrosius, qui duabus interpellationibus, de quibus egit in alio, statum absque ulla omnino præfatione, quam Psalmis adhiberi consuevit, subjungit interpellationem tertiam. Nihilominus videtur distinctè apud Hebræos etiam poni Psalmum hunc.

ARGUMENTUM.

CONveniunt omnes, argumento non dissidere: Nam precatur liberari ab iniquo viro, sive Saule, sive Absalone, atque confœderatis eorum, ut ab exilio rediens, laudes Dei festivè valeat in templo, vel tabernaculo, concelebrare. Hujus autem consequendæ rei ipse concepta, solatur seipsum. De populo pariter ut prius in Babylone constituto, Græci multi explicant, ut Basilius, Theodoretus, Euthymius, Chrysostomus vel Hesychius: aut de eodem cuncto populo expetente Messiæ adventum, liberationemq; ab impiorum contortio, & hostium quoq; invisibilium infestatione: ut Athanasius, Eusebius, Apollinarius. De Christo Origenes, & Didymus exponunt, conquerente de Judæis, & Juda proditore. Latini ferè interpretantur de Ecclesia deprecante adversus dæmonas, & homines persecutores ac improbos. Si delectaris numeris mysticis, lege quæ de secundo supra quadragenarium scribit Petrus Bongus *b*, possuntque non incommodè ad præsentis argumentum Psalmi transferri. Ad institutum missæ recitat sacerdos cum ministro Psalmum istum, priusquam consendat altare, ad quod se introiturum ejusdem Psalmi verbis dicit *c* ut precetur liberationem à dæmonibus, quos par est credere tum maximè molestos esse, ac inutili mœrore conari pertubare hilaritatem *d* sacrificantis, qua sicut adipe & pinguedine delectatur Deus: præterea liberationem à peccatis, quæ obsunt sanctitati sacrificii: ne sit victima ob impietatem abominabilis, sed vota propter justitiam placabilia *f*: postremo ut novo quodam lumine ac veritate *g* illustretur: ut in *spiritu & veritate* possit adorare *h* atque sacrificare. Attingit hujus instituti causam Guilielmus Durandus *i*, cujus auctorem facit Cælestinum Papam I. Qui hoc præterea de illo asserat reperire non potui; sed solum quod in genere voluerit, Psalmos in missa recitari, ut etiam dixi in præfatione *k*. Innuit utrumq; Ambrosius *l* morem istum, scribens hoc modo; *Veniebas desiderans ad altare, quo accipere sacramentum: dicet anima tua, introibo ad altare Dei mei*, & rursus *m*, *his ablutis plebs dives insignibus* (donis Spiritus sancti & aliis Sacramentis de quibus dixerat) *ad Christi contendit altaria, dicens, introibo ad altare Dei*, &c. Nazianzenus *n* item de accessu ad altare nostrum, eadem verba usurpat. Sed ut verum fatear, non convincunt ista testimonia, solitum recitari Psalmum ut nunc solet, quod volunt Antonius Demochates *o*, & Joannes Stephanus Durantus, *p*; nam Patres illi non differunt de ritibus: & alia præter hunc locum afferunt Psalmorum loca, ut idem quod agunt, confirment; constat verò, non proprie Psalmos quos citant, recitaros, sed aut nullos, aut certè olim omnes, ex institutione sive Cælestini, sive antiquioris auctoris, ut eadem præfatione docui *q*. Id etiam certum, non omnes Psalmi præsentis recitationem initio Missæ frequentare, sed tantum qui ritu celebrant Romano. Denique scriptores de ritibus Ecclesiasticis à confessione inchoant Missæ celebrationem.

Vers. 1.) Judica me Deus, & discerne causam meam, de gente non sancta, ab homine iniquo & doloso erue me.

IMplorat adversus impietatem hostium judicem ac vindicem Deum, ut innocentiam ipsius in apertum proferat, cognoscantq; omnes quàm fraudulenter, falsò, iniquè, immaniter, ipsum illi persequantur & divexent, ac eorum Dux & Saul vel Absalon & si populus hic totius in Babylone captivus loquitur, ejusdem rex Babylonis: si Christus, Judæi & Judas proditor: si ecclesia & quivis justus, omnis impiorum natio dæmonumque hominumq; ac istorum tum infidelium tum hæreticorum & schismaticorum, tum improborum Christianorum: idq; tum in hac vita, tum in generali futuro judicio.

Judica me Deus.) Correcti codices Græci habent κρῖνόν μοι. Alii & Eusebius, Theodoretus, Euthymius, Nicephorus, nec non Symmachus, κρῖνον μοι: *judica mihi*. Sed inter hæc discrimen perpetuum non est, ut alibi monuimus: quod Euthymius & Nicephorus tradunt, cum accusativo, esse *condemnare*: cum dativo, simpliciter *judicare*. Chaldæus addit, *judicio veritatis* Quum judicium Dei adeo reformidet alibi *a*, ut oret ne id intret ille cum ipso; respondet Thomas, hic loqui de judicio misericordiæ quæ se accommodat figmento nostro, quod *novit* b, aut de judicio non discussionis quum justus *vereatur omnia opera* tua, (sciens quod Deus *non parcat delinquenti* c, sed discretionis ac separationis a malis: Hoc ex August. sumpsit in Joan. *d*, ubi monet ne quis miretur, audiens dicentem, vel canentem: *judica me Deus*, quum dicere soleat homo, ignoscat mihi Deus, parce mihi Deus: nec esse cur quis timeat id cantare, vel cui cor percutatur. Volunt alii, ut Ambros. quoq; refert, esseq; sententia, ut etiam prius retuli, Origenis, ac Didymi, esse verba Christi, eo quod ipsius solius est non timere judicium, qui *vincit quum judicatur* e, nec dubitat is *cui omnem judicium dedit pater* f, aliorum subire ac ipsius patris & Dei judicium. Explicat idem tamen Ambrosius etiam de Davide qui spiritu prævidens insurrecturos Judæos adversus Domini passionem suæ fidei judicio roboratus, non pertimescat: & discerni causam suam à persecutorum gente deposcat, ne malis generis sui, & polleritatis hæredibus prosapia totius Judaici generis. Solet August. *g* hunc locum accommodare Martyribus, aut Ecclesiæ ratione Martyrum, ut manifestet Deus, licèt eorum sceleratis pœna communis esse soleat, pœnæ causam esse longe diversam. Conati sunt persecutiones persuadere nostros Martyres criminosos esse, ac de industria nonnumquam enim talibus extremo illos supplicio afficiebant. Dixi hac de re plura in Epistolam priorem Petri *h*, ubi cavet *ne quis patiatur ut homicida, fur, maledicus, alienorum appetitor, si autem ut Christianus, non erubescat; glorificet autem Deum in isto nomine*. Non dixi, ait Augustinus *i*, discerne pœnam meam, sed discerne causam meam. Illorum subdit nempe Martyrum, & illa vox, *in juste persecuti sunt me K adjuva me* Nullam in Christo Pilatus causam invenisse se dixit *l*, latro bonus, nihil mali eum gessisse *m*, se quum sodali digna factis recepisse *n*: Petrus palsum, quum *nec dolus inventus esse in ore ejus*: quod est *odio habitum* fuisse *gratis o*, *qua non rapuit exoluisse q*: de discretione ac separatione, in judicio, quando separabuntur ab injustis justi *q*, potest etiam exponi; non solum de præsenti tempore. Illum sensum tradit Hugo Card. & Victorinus *r*, quem transcribit Bonaventura, præterea Urbanus Papa IV. *s* negat id Salvianus *t*; sed intelligi de tempore tantum præsenti, & homines admodum sanctos, in libris sacris, inter discriminum imminentium motus, & persecutorum gladios constitutos, præsens judicium Dei postulalse. Et bene inquit pro conscientia bonæ causæ (David) non tam suffragium Domini, quam judicium deprecatur, qui bonæ causæ semper optimum suffragium tribueret, si cum justitia judicaretur. Nihil obest de hujus quoque vitæ judicio intelligere, ut antea vidimus. Boni qui in præsenti inter malos sunt; ait Hugo S. Victoris, & tamen in causa eis uniti non sunt, orant ut Deus primum eorum causam discernat, & sic judicet; quia tunc nos salubriter in retributione judicat si prius causam nostram hic à gente non sancta discernat, *Beatus est qui persecutionem patitur*, sed si *propter justitiam* u, *Martyrem non facit pœna sed causa*; ut ex Cypriano recitant Augustinus *x*, & Gregorius *y*. Quod duo cum Christo crucifixi sunt, ex utroque latere, ostendit, inquit idem Augustinus *z*, alios sibi dextros, alios sinistros esse passuros.

Discerne causam meam, de gente non sancta. Symmachus, κρῖνόν μοι δίκαιον πρὸς ἔθνος, *& defende in judicio causam meam*. Legunt alii Symmacho ὑπερίσχυσον, *supervince*, nempe convincendo, juxta illud *a*, *& vincas quum judicaris*. Chald. *tuum est enim agere causam meam a gente non pia*, vel *immunda*. Alii ex Hebræo, *litiga litem meam à gente non misericorde, discepta disceptationem meam, contende contentionem meam adversus gentem immisericordem*, ריבה דיבי מגויא חסיד rivah rivi miggoi so chasid: sic & in Psalmo XXXIV. b *judica nocentes me* יבי ריבה rivah eravei, *contendentes contra me, adversarios & litigatores meos*. Quocirca etsi quæ de discernendo ante dixi, propter vim Latini verbi vera sunt; quibus adde illos qui bona ex genere suo operantur, sed non propter Deum vel honestum finem: Hebræum דנה rivah, & Græcum δίκασον, aut ὑπερδίκασον solam causæ litisve tractationem, usq; ad pronuntiationem sententiæ denotant: Apollinarius sic exponit.

Κρῖνον ἄναξ ὅσιός μ' ἀδίκου λαοῦ ἀλιθήσεων φῦλον

Judica Rex quanta utique me iniqua lasit gens.

Gens non sancta, per μείωσιν, vel non gratiosa, non benigna, non benefica, significat omnino barbaram, improbam, immisericordem, immitem, crudelem, sævam, quasi dicas, sine affectione, absq; fœdere, sine misericordia *c*: præterea profanam, superstitiosam, irreligiosam, impiamq; in Deum, quod convenit rectè Babyloniis Idololatris. Tamen גוי goi & ἔθνος ut Psal. 11. *d* docui, de Judæis quoq; dici potest, non de solis, quos distinctionis ab illis causa, vocamus Ethnicos, Gentiles, & gentes, paganos. Judæos autem persecutores suos David intelligit. nec non Christus eodem cum aliis. De vocibus חסיד chasid, & ὅσιος dictum Psl. IV. *e* Uturpantur eadem verbo rectè ab illo, quem iniqui fraudibus & cavillis litigandi imperitum opprimunt: lis est ריב riv, ut dixi, ac etiam *litigare*: Dei nomen אלהים *Elohim*, *Judicem*, significat, & de Judicibus quoq; hominibus dicitur: Deus autem supremus Judex *stat in deorum synagoga, & in medio Deos dijudicat* f; atq; *quum acceperit tempus, justitias judicabit* g, hoc est, sententias, quæ pro justis pronunciatæ sunt, quum sint injustæ. Didymus observat, *gentem non sanctam* dici, non verò sacrilegam vel impiam, ne à gente non sancta pœnitentiæ spes amputaretur.

Ab homine iniquo & doloso erue me.] Ambrosius, Cassiodorus, Salvianus, Psalterna, Romanum, & Ambros. *erige me*. Hebr. priore loco est *dolosus* quam *iniquus*, מאיש מופחר שולת *meisch mirmah vehhalah*; prior in animo improbitas, & plerumque occulta, quam in factis, & externa. Collectivè multi per unum significantur, aut Achitophel iniqui auctor consilii contra Davidem, aut in Babylone Rex qui captivos tenebat Hebræos: (*tradidisti nos, dicebant pueri in Babylone, in manibus inimicorum nostrorum, iniquorum, & pessimorum prævaricatorumque, & regi injusto, & pessimo ultra omnem terram* h; aut Diabolus quem corporeis ut nos passionibus affici, Euthimius haud rectè docet: aut Judas proditor & Pilatus, qui damnando Christum, voluit videri justus: aut quivis vafer & improbus persecutor. Maxima iniquitas, ficta æquitas: duplex iniquitas, simulata æquitas. A falsis fratribus graviùs passa est Ecclesia damnum, quàm ab apertis persecutoribus ac Tyrannis. Isti illi successerunt scilicet Hæretici hostes civiles, domestici, intestini, filii matris contra matrem pugnantes. De nulla re Christus monuit nos magis crebro quàm de cavendis, ac vitandis hypocritis falsisque prophetis. Hac de re alibi plura.

Vers. 2.) Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repulisti, & quare tristis incedo dum affligit me inimicus?

IUre ago, quum liberationem abs te peto, & ad judicationem causæ propriæ, contra iniquitates dolosq; adversariorum, nam tu robur meum per quod hactenus evasi, ac via, & quo solo nitor. Cur ego sic te mecum geris, quasi à tua me cura & protectione abjecteris? quare pateris, ut assiduè mœrens incedam, adeo vexatus ab inimico, qui nihil posset aut efficeret, nisi permitteres? nihil mihi arrogo: doleo differri quod flagito. *In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos*: & *omnia possumus in eo qui nos confortat* k. De Christo accipit Origenes, quando extremo illo vitæ tempore tantam in hor-

a *Psl.* 142.2

b *Psl.* 102 2.

c *Ioh* 9. 28 d *Tract.* 22 23. 52.

e *Psl.* 50. 6 f *Ioan.* 5.22

g *ut Ep.* 50 & *in Psl.* 39 & 69 & *ser.* 6 *de diversis*

h *Ioc.* 4. 23. 24

i *Epist.* 30 k *Psl.* 118. 46 l *Ioan.* 18. 38 m *Lu.* 24. 41 n 1. *Ep.* 2. 22

o *Psl.* 68. 5 p *ibidem.* q *Ma.* 25. 32

r *Annot. in Psl.* c. 52 s *in Psl.* 30 t 2. *de Provid.*

u *Mat.* 5. 10 Martyrem non facit pœna sed causa.

x 1 *Psl.* 34 y 1. 2. ep. 12 36.

z *Ser.* 76. *de diversis.*

a *Psl.* 50. 6

b 1. *de myst.* Initio missæ psalmus recitari solitus

c *vers.* 4.

d 2. *Cor.* 9. 7 e *Psl.* 62. 4

f *Psl.* 15. 8. g *Hier. Psl.* 85 h *Ioan.* 4. 23 i 1. 4. *sent.* c. 7

k *cap.* 14 l 4. *de Sacr.* m *de initiat.* *cap.* 2 *circ.* 8.

n *Orat.* 28

o *de observ. missæ celebr.* c. 25. p 2. *de ritib. Eccl.* c. 11

q *cap.* 14.

a *Iga litem meam à gente non misericorde, discepta disceptationem meam, contende contentionem meam adversus gentem immisericordem*, ריבה דיבי מגויא חסיד rivah rivi miggoi so chasid: sic & in Psalmo XXXIV. b *judica nocentes me* יבי ריבה rivah eravei, *contendentes contra me, adversarios & litigatores meos*. Quocirca etsi quæ de discernendo ante dixi, propter vim Latini verbi vera sunt; quibus adde illos qui bona ex genere suo operantur, sed non propter Deum vel honestum finem: Hebræum דנה rivah, & Græcum δίκασον, aut ὑπερδίκασον solam causæ litisve tractationem, usq; ad pronuntiationem sententiæ denotant: Apollinarius sic exponit.

b *vers.* 1

Κρῖνον ἄναξ ὅσιός μ' ἀδίκου λαοῦ ἀλιθήσεων φῦλον

Judica Rex quanta utique me iniqua lasit gens.

Gens non sancta, per μείωσιν, vel non gratiosa, non benigna, non benefica, significat omnino barbaram, improbam, immisericordem, immitem, crudelem, sævam, quasi dicas, sine affectione, absq; fœdere, sine misericordia *c*: præterea profanam, superstitiosam, irreligiosam, impiamq; in Deum, quod convenit rectè c *Reg.* 1. 32 Babyloniis Idololatris. Tamen גוי goi & ἔθνος ut Psal. 11. *d* docui, de Judæis quoq; dici potest, non de solis, quos distinctionis ab illis causa, vocamus Ethnicos, d *vers.* 1 Gentiles, & gentes, paganos. Judæos autem persecutores suos David intelligit. nec non Christus eodem cum aliis. De vocibus חסיד chasid, & ὅσιος dictum Psl. IV. *e* Uturpantur eadem verbo rectè ab illo, quem iniqui fraudibus & cavillis litigandi imperitum opprimunt: lis est ריב riv, ut dixi, ac etiam *litigare*: Dei nomen אלהים *Elohim*, *Judicem*, significat, & de Judicibus quoq; hominibus dicitur: Deus autem supremus Judex *stat in deorum synagoga, & in medio Deos dijudicat* f; atq; *quum acceperit tempus, justitias judicabit* g, hoc est, sententias, quæ pro justis pronunciatæ sunt, quum sint injustæ. Didymus observat, *gentem non sanctam* dici, non verò sacrilegam vel impiam, ne à gente non sancta pœnitentiæ spes amputaretur. e *vers.* 4

Ab homine iniquo & doloso erue me.] Ambrosius, Cassiodorus, Salvianus, Psalterna, Romanum, & Ambros. *erige me*. Hebr. priore loco est *dolosus* quam *iniquus*, מאיש מופחר שולת *meisch mirmah vehhalah*; prior in animo improbitas, & plerumque occulta, quam in factis, & externa. Collectivè multi per unum significantur, aut Achitophel iniqui auctor consilii contra Davidem, aut in Babylone Rex qui captivos tenebat Hebræos: (*tradidisti nos, dicebant pueri in Babylone, in manibus inimicorum nostrorum, iniquorum, & pessimorum prævaricatorumque, & regi injusto, & pessimo ultra omnem terram* h; aut Diabolus quem corporeis ut nos passionibus affici, Euthimius haud rectè docet: aut Judas proditor & Pilatus, qui damnando Christum, voluit videri justus: aut quivis vafer & improbus persecutor. Maxima iniquitas, ficta æquitas: duplex iniquitas, simulata æquitas. A falsis fratribus graviùs passa est Ecclesia damnum, quàm ab apertis persecutoribus ac Tyrannis. Isti illi successerunt scilicet Hæretici hostes civiles, domestici, intestini, filii matris contra matrem pugnantes. De nulla re Christus monuit nos magis crebro quàm de cavendis, ac vitandis hypocritis falsisque prophetis. Hac de re alibi plura. h *Dan.* 5. 12 Diabolus corporeis passionibus affici, doctrina Euthimii refutata. Maxima iniquitas ficta equitas duplex iniquitas, simulata æquitas.

Vers. 2.) Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repulisti, & quare tristis incedo dum affligit me inimicus?

IUre ago, quum liberationem abs te peto, & ad judicationem causæ propriæ, contra iniquitates dolosq; adversariorum, nam tu robur meum per quod hactenus evasi, ac via, & quo solo nitor. Cur ego sic te mecum geris, quasi à tua me cura & protectione abjecteris? quare pateris, ut assiduè mœrens incedam, adeo vexatus ab inimico, qui nihil posset aut efficeret, nisi permitteres? nihil mihi arrogo: doleo differri quod flagito. *In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos*: & *omnia possumus in eo qui nos confortat* k. De Christo accipit Origenes, quando extremo illo vitæ tempore tantam in hor- i *Psl.* 59. 14 k *Ibid.* 4. 13

in horto tristitiam sensit *a*, & quodammodo destitutus A est fortitudine, viribusq; Eusebius applicat ad Eliam, qui aliis occisis prophetis, derelictum se solum querebatur, quæriq; *animam suam* b: vel ad Jerem. pariter non inveniri *virum facientem judicium, & quærentem fidem* c. Hoc est esse iniquum & dolosum, sicut præcedente dicebatur versu, & solum deseri, expositum hujusce modi hominum generi. Ambr. ait esse hanc deplorationem Davidis, ob luctamen *adversus carnem & sanguinem* d, & domesticorum bellum inimicorum *e*, ad quod imploret, ut Christus adveniat fortitudo universorum, qui suscipiat omnes infirmitates *f*, & compugnantes sibi mentis, & carnis inimicitias, *sublato solvat pariete* g.

Quia tu es Deus fortitudo mea.) Ambrosius & Augustinus, *Deus meus fortitudo mea.* Psalterium Romanum & Cassiodorus, *Deus meus & fortitudo mea.* Fortitudo robur significat, עזוּזִי, מעוֹז *mahhoz*; ut aliis antea Psalmis *h* vidimus.

Quare me repulisti?) Hieron, *projecisti.* Alii, *elongasti*, abominatus es, deteruisti, oblitus es. Hoc ultimum quod est Felicis, minuit significationem: benèq; monuit Cajetanus, quod Psalmo *i*, præcedente, ubi eadem ferè sententia, tributum est oblivioni, hìc tribui voluntariæ elongationi. Hebræum זנח *zanah*, non est quantaxat oblivisci, ac ne id quidem, sed elongare, projicere, repellere, abominari, polluere, pudore suffundere. Quare indicat se hominum aliorum opinione judicatum pro re abominabili, & pro criminosissimo, ac profanissimo. Eodem verbo dicit interpres Latinus in Threnis *k*, quod *Dominus repulit altare suum*: & in Paralipomenis *l*, quod vasa polluerat res: *Non repellit Dominus plebem suam* m: non repellit *in finem*, iratus furore suo, *super oves pascuæ* suæ *n*, videtur aliquando ipsimet quoque justo se repelli, quando sinitur tentari & affligi, & hæc de caussa valde miratur, atq; interdum etiam conturbatur, quo tamen tempore maximè Deus tribulatione *o*. Chald. in editione quidem bibliorum Regionum est אנשׁתני *anfathani*, *oblitus es mei*: ac Nebiensis legit, עזבתני *hhuseni*, *dereliquisti me*.

Quæstioni difficillimæ quare justos etiam Deus repellat, responderi multis modis potest, ne perituris rebus adhærescant: ut se exerceant: ut attentiùs Deum quærant: ut ardentiùs diligant: ut omnia Deo deferre discant: ut alios exemplo confirment: ut inde concipiat timorem improbus: ut glorioſiùs de hoste triumphent. De his aliàs, & Hugo Cardinalis hoc loco.

Quare tristis incedo.) קוֹדר *Koder pullatus*, obscurus, mœrens, attratus, tristis luctu, &c. ut præcedente docuimus Psal. p Chald. בקלא *bekiula*, (in tenebris.) Jungendam Thomas lætitiam pœnitentiæ monet, ne quis absorbeatur *q*. Videtur Psaltes, corrigere priorem querelam ac tristitiam nimiam, quòd se derelictum ac repulsum dixisset Deo.

Dum affligit me inimicus.) בלחץ *delachat r*, propter angustiam, oppressionem, tribulationem, &c.

Vers. 3.) Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum, & tabernacula tua.

ADversus tristitiam meam, & caliginem tenebrasq; mœroris mei, contra pusillitatem quamdam nonnihil despondendis, ac de te, & promissis tuis diffidentis animi mei, & ut cognoscant omnes innocentiam meam, quam obtrunt adversarii calumniis, emitte, Domine mi Deus, lucem, atq; veritatem. Intelligant omnes ipseq; novo adhuc experimento comprobem nullam in pollicitationibus tuis fallaciam esse, non errare aut falli, qui justitia & bonitate caussæ, cum tua gratia freti, locant in uno te spem suam, nec ullo modo hæsitant in tuam semel fidem recepti. Hæc me spes consolatur: sustentor his opibus: præsidia me talia confirmant: propterea tam alacriter deductus & adductus sum, multoties antequam exularem, ac religiosè celebrandum locum tuum voluisti. Idem ut me etiam factu-
rum, & quidem brevi confidam, jubet eadem lux, veritasque, quam quæso ut magis ac magis mihi communicare digneris. Congruunt ista etiam captivo populo in Babylone reditum optanti: aut Christi adventum primum absolutè cupienti; qui Christus lex est, veritasq; *a*, ut sic admittatur in Ecclesiam; aut Christiano, veritatis illuminationem notitiamq; optanti, ut per hæc ad cœlestia tabernacula deducatur: aut eidem desiderantis secundum Christi adventum, ut debellatis omnibus inimicis, regnet Christus, & Patri regnum tradat, qui sit omnia in omnibus *u*.

Eusebius, Basilius, Theodoretus, Euthymius, Nicephorus, Christoſt. lucem ac veritatem interpretantur ad litteram de divina protectione atq; custodia utroq; auxilio, cujus splendore omnis afflictionis tenebræ dissolvantur, & adversarii condemnentur, facultaq; detur in templum redeundi. Cajetanus ait denotari, reductionem populi dispersi, ad Jerusalem, sive tempore Messiæ, sive tempore Zorobabel, non futuram potentiæ, viq; armorum, sed divina illustratione. Nam tempore Christi ambulantis in regione umbræ mortis lux orta est *x*: sub Zorobabel rediit populus, Deo Cyrum illustrante, eiq; inspirante, ut illum remitteret *y*. Idem Euthym. ac Nicephorus per anagogen; absolutè autem de Christo desiderato, deq; Ecclesia, explicant Origenes *z*, Didymus, Chryl. Cyrillus *a*, Hesychius, Athanasius *b*, & ex eodem Euthymius *c*. Sed Chrysoſt. & Hesychius *luce* Verbum designari volunt; *veritate* Spiritum S. ceteri Verbum sive Filium, Christumve per utrumq; ita ut quod notat Didymus, *veritas* dicatur, quatenus ab umbris, & mendacio liberat; quatenus ab errore, & ignorantia, *lux*: vel, quod placet Cyrillo, veritas, & lux; idest, verum lumen, prout à falsorum deorum errore pravatorumq; morum tenebris liberat. *Montis* nomine significari Ecclesiam plures dicunt, quasi positam in sublimi, & nihil humile habentèe: Didymus, sublimiorem de Trinitate sermonem: Aliqui, domicilium beatorum, quemadmodum & nomen *tabernaculorum*; sed Chrysoſt. & Hesychius, *montem*, legem, qua nihil sublimius; *tabernacula* dicunt præcepta in quibus justi habitant: vel montem Golgatha, ubi crucifixus Christus: tabernacula Bethleem, Sion, resurrectionem, ascensionem: in quibus frequenter & mirabiliter inhabitavit. Imitatur Græcos Ambr. ut solet in anagogico sensu de primo adventu Christi: Augusſt. reliquorum dux Latinorum hęc accipit de secundo adventu, in quo per lucem ac veritatem separabit à zizaniis triticum; nos interim deductos adductosq; in Ecclesiæ montem, per illa eadem, sive per Christum, de quo dicuntur, sperare acroare, deduci, & adduci ad vitam æternam, ex tabernaculis istis temporariis, ad semper duraturas mansiones domus cœlestis beatæ: Paullo aliter qui Ruffinus dicitur, explicat, luce ac veritate liberatos nos de errore, & fidem consecutos: deductos, atq; adductos in montem perfectionis ac eminentiæ virtutum: in tabernacula, unitatis & sociatis sanctorum, quorum congregationes diversæ in multis locis serviunt Domino, & militant in conjugatis, continentibus, inchoantibus, provectis, perfectis, auditoribus, subditis, prælatis, prædicatoribus. Is qui nomen fert Hieron. liberatos à mendacio diaboli, & errore peccati ex Ecclesiæ monte migraturos in æterna tabernacula interpretatur. Hugo Victonus, lucem fidei explicat, veritatem, remunerationis; ut pariter ex monte in quo credimus alta, transeamus per opera fortia, & veluti militaria ad altare (de quo postea) ubi perfecta charitate immolemur Deo, totique in juventutem renovemur. Thomas ait lucem esse veterem legem; veritatem novum testamentum: Remigius inducit etiam de seipso loquentem Christum quod lux & veritas, Verbi ac Deitatis unita humanitati, fecerint idoneum ipsum, idest, factura sint, per experientiam passionis introduci ad gloriam resurrectionis & ascensionis, in intima cœlorum, ubi est altare, & inde, misso Spiritu, in tabernacula, idest, Ecclesiam temporaliter militantem. Hugo Cardin. ait, Christum petere, ut Pater manifestet atque clarificet ipsum, ostendens quod non repulerit, nec dereliquerit, quum venerit ipse propter lucem & veritatem, efficiendo ut cognoscerent homines eam, & propterea meruit resurgendo, atque ascendendo pervenire in montem, tabernacula, & altare cœleste, juventutemque quodammodo recuperare, ac in novum evadere hominem. Ex hoc loco personas Trinitatis colligit Athanasius *a* & Cyrillus *b*. Hic verò sic argumentatur de distinctione Patris, & Filii, quoniam si unus numero essent, Propheta oraſſet: Veni ad nos lux & veritas; non autem *emitte*: hoc autem dixit institutus, inquit, divinitus, alium mittere, alium mitti: missionisq; modum, ut Deum decet, intelligebat. Præterea idem Cyrillus *c* probat, veram lucem solum Christum, ut Deus est, esse, quia non peteret hoc loco David *emitti lucem*. Attamen hujusmodi rationes non convincunt. Nam videmus priore Psalmo immitti misericordiam; quod etiam reperitur Psal. LVI.* *una cum veritate*, & in XLIII. *d* dicuntur, *mandari salutes Jacob*, alibi *benedictio*, *e* & *vita* item *mandari virutiſ*. Item sentio de ratiocinatione Ambr. 1. Si *lucem* hic Filium putas, ergo Spiritus *veritas* est: aut si Filium putas *veritatem*: ergo Spiritus *lux est*. Melius idem *g*, vel Prosper *h* potius, infert hinc Deum esse auctorem omnium virtutum, & omnis boni, & quod duce Deo veniatur ad Deum. Hebræorum quorumdam explodenda interpretatio de Elia *veritatem* dici: de Christo *lucem*: Tam verax quilibet alius Propheta quàm Elias.

Emitte lucem tuam & veritatem tuam.) Lucis ac veritatis vocabulis: quod initio docui, & in prima ex sententiis posui, per te spectat ad litteram sensum, ut intelligamus divinum auxilium, protectionem, custodiam, salutem: quod Psal. sequenti *i* appellatur *brachium & illuminatio vultus Dei*. Placet, quod ait Lyranus, alludi per *lucem* ad *columnam ignis & nubis* k, per *veritatem*, ad promissum divinum *l*: *si ad cardines cœli fueris dissipatus, inde detrahet te Dominus Deus tuus ad terram quam possiderunt Patres tui*. Tropologicè *veritas* opus justum ac rectum designat: quod enim verum est, rectum etiam est, & vicissim, quod rectum, verum sibique consentiens. Quid autem verum sit, lux aperit, & manifestat (*omne enim quod manifestatur, lumen est* m) id est, lumine aliquo manifestatur) & *qui facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta* n, idest, secundùm Deum, qui lux est veritasq; Hoc sibi volebant in rationali אוּרים וְתֻמִּים *urim & thumim*, illuminationes, seu, doctrina quæ illuminat, & perfectiones, sive integritates, ac veritas quæ perfecta & integra est: quæ interpres noſter vertit *doctrinam & veritatem* o. LXX. δήλωσιν *manifestationem & veritatem*. Sed hæc de re in libro Sapientiæ *p* dixi. *Lucis* proprietates in Christo demonstrat Ayguanus: ut si peccatorum correctiva, quia *qui malè agit, odit lucem* q *venit* autem Christus *lux in mundum* r, & *in tenebris luxit* s, ut sit viatorum directiva, quia si quis *ambulat in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt*: ut sit adversorum lenitiva, idest morborum & aliarum calamitatum, nec enim gaudium est lumen cœli non videntibus: ut sit terrenorum fœcundativa; est namq; in fructibus lucis solis & lunæ bęneditio *x*, *in omni bonitate, & justitia & veritate* y: ut sit distinctorum unitiva, quod vocant catenam auream quæ ligat cœlum cum terra: *lumen* enim *illius super omnes terminos terræ* z; ut sit oculorum mirativa, quia *omne*, ut ante dixi, *quod manifestatur, lumen est* a, & hanc mundi lucem sequens *non ambulat in tenebris* b. Veruntamen diligunt homines *magis tenebras quam lucem* c, tamquam *tenebræ eam non comprehendant* c, & sunt *rebelles lumini* d. Plures adhuc afferri possunt proprietates *lucis*, de quibus alibi.

Ipsa me deduxerunt, & adduxerunt.) Hieron, *ipsa deduxerunt me, & introduxerunt*. Hebræa sunt quoq; futuri temporis יַנְחוּנִיךְ אוֹנִי *janchiuni jejuni*, ubi deest conjunctio & Origenes, Basilius, sive Theodoretus, Chrysoſt. vel Hesychius, Nicephorus, aut Euthym. notant pro futuro positum præteritum, ob prædictionis certitudinem) adde propter fiduciæ firmitatem) alios clariùs expressisse futurum, ἄγαγέτω με, καὶ ἤξει μὲ εἰς τὸ ὄρος τὸ ἅγιον, &c. si & Apollinarius declaravit.

Οἵαι φασὶ μυεῖ τὸν εἰς ὄρος ἐζομένα ἀδύτων,
Quibus illuminatus tuum in montem veniam sanctum.

Septuaginta morem patrium sequuti eo modo transtulerunt, præteritum loco futuri, licèt futurum legerint; habita simul ratione certæ prædictionis, de qua modo dixi. Parum solidè notat Aiguanus, & alii per *deduce-*

Are indicari liberationem à peccatis & à potestate Diaboli, extra quam duxerit Christus: *adducere*, pertinere ad regnum ad quod nos Christus adducet, & quantum ad meritum jam adduxit. Nihil tale sonant Hebrææ & Græcæ voces.

In montem sanctum tuum. (Chald. לְטוּר בֵּיתְמַקְדְּשָׁךְ *letur beth mukdaſach, in montem domus sanctuarii tui*, mons est moria pars montis Sion, in quo, tempore David, nondum erat templum, sed tabernacula cum arca: erat verò tempore quo populus exulabat in Babylone: nam aut de hoc aut de Davide Psalmum intelligi à nonnullis monui. Trevetus expoſuit etiam de Judæa tota montuosa. Typus erant hæc Ecclesiæ, & cœlestis habitationis, de quibus alii prius quoq; recitari: sicut & quæ sequuntur tabernacula. Retuli præterea alios dicendi modos.

Et in tabernacula tua. Chald. & in scholas, domus majestatis tuæ וּלְטַר רְחִיב שְׁכִינְתָּךְ *ulmedrese beth ſchinethach*. Atria alii intelligunt: Genebrardus reliqua terræ sanctæ loca. Id innuit præterea Trevetus: Lyranus de locis accipit circa templum orationi destinatis. Possunt tabernacula pro tabernaculo uno sumi: proque templo ipso, ut sentit Basilius, Theodoretus, Chrysoſt. quos pluribus constabat partibus, Exedris, Pastophoriis, Atriis. *Quàm dilecta tabernacula ista* c.

Vers. 4.) Et introibo ad altare Dei: ad Deum qui lætificat juventutem meam.

Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus.

LUce ac veritate comite Dei mei, progrediar usq; ad ipsius altare, ut offeram illi sacrificia, tum externa, tum laudis, tum meimetipsum. Ibi certus tum, integrandas mihi animi præsertim vires, sed & corporis, neq; totum innovandum, ac veluti vetere deposita senecta, quam tot mihi mala præpropere immaturèque acceleraverunt, tamquam in ætatem ac juventam florentem denuò restituendum, præ immensa quadam lætitia & consolatione, quam tunc experiar, quamq; jam vel ex hoc tempore spe gaudens præcipio, ac prægusto. Tunc ò mi Deus, ò inquam, Deus meus, quem unicè diligo, colo, veneror; cui fido, à quo totus pendeo, celebres atq; solemnes tibi referam gratulationes cum citharæ omnisq; instrumentis musici concentu & modulatione, cumq; vario carmine, quod de industria de hoc ipso argumento condam, concinam. David exul loquitur, sub Saule, aut Absalone: aut populus in Babylone: qui negabat se *in terra aliena cantare posse canticum Domini*. Aptari hoc etiam potest constitutis sub Infidelium vel Hæreticorum tyrannide propter Orthodoxam fidem: *f* ut communicatos verò dolore compunctos, reditumq; ad Ecclesiam desiderantes: ad omnes justos exilium hoc suum deplorantes ac ad supernam illam patriam suspirantes: ad Patres vetere adventum Christi concupiscentes. Sed expendenda singula.

Et introibo ad altare Dei.) Chaldæus, *& introibo, ut offeram oblationem super altare Domini*. Solis licebat Sacerdotibus introire ad altare in atrio, quod atrium erat ipsorum proprium & muro tres cubito alto, præterea-que cedrinorum lignorum septo impositio altitudinis unius cubiti separabat laicos, ita tamen ut hi ex atrio suo videre possent Sacerdotes & sacrificia. Quod per sacerdotes Laicus faciebat, ipse facere censebatur. Ambrosius, mysticè, quasi ex persona reconciliati hominis, & renovati, ex inveterata prolapsionis humanæ senectute, cujus nempe jam sacrificia Deus acceptet, sicut olim Abel, postquam sese Christus cujus ille typus fuit, & quando sacrificabat, & quum occisus est, in cruce obtulit, interpretatur hunc locum. Sic ipsemet Christus est altare: quod idem adhuc Ambros. *g*, alibi docet, atq; Dionysius, Augustinus, & alii duplex observant altare, quòd à sublimitate sive altitudine sic appellatum est, externum, & internum, visibile vel invisibile: ad hoc quod est Christus ac Deus ipse clarè visus, solum accedere posse qui ad illud accedit securus: ibi inventurum vitam suam, qui in isto discernit causſam suam: tunc assumendum in holocaustum, & in perfectam juven-

Duplicis altaris observatio Altare ab altitudine dicta.

ventutem & novitatem, qui nunc tristis incedit in vetustate, seu de vetustate, licèt simul exuat eam vetustatem peccati veterem hominem renovando *de die in diem*.

a 2 Cor. 4. 16

a. Ad altare modo introimus per fidem, inquit Ruffinus, posteà per speciem, in hoc nunc offerimus Deo Patri vota & sacrificia, corq; contritum, & humiliatum, orationes & preces, posteà repulsa omni tristitia, in eodem, ideſt: in ipſa divinitate, ſacrificium tantummodo offerimus laudis, & non orationis, quia nihil deerit quod neceſſarium poſtulare ſit, videl. pro nobis: pro aliis enim Sancti quoq; poſtulant, de ſe ſecuri, de illis ſolliciti. Hoc eſt altare thymiamatis aureum, ante quod Angelus *habens thuribulum aureum*, offert *incenſa* orationum noſtrarum *b*. De hoc altari beatitudinis adhuc accipit præſentem locum Ambroſ. *c*. Chryſoſt. & Helychius altare crucis propriè intelligunt, in quo Dei Verbi ſacrificium, ſive Chriſti, qui pro nobis mactatus eſt peractum eſt: illic juventutem noſtram lætitia affici, quia per crucem, veterem exeuntes, novum Adam induti ſumus *d*, quod in Baptiſmo perficitur. Cyrillus altare ſumit id in quo hoſtiam incruentam facimus; nempe per Euchariſtiæ conſecrationem: de quo altari Eccleſia intelligit, dum recitat Pſalmum iſtum, ac repetit ter iſta verba, bis per ſacerdotem, ſemel per miniſtrum, qui & ſuo modo ſacrificare cenſetur: ſacrificio cooperans. Relege dicta initio de ſolemni recitatione iſtius Pſalmi in Miſſa; ubi attulimus Ambr. hac de re teſtimonium.

b Apoc. 1. 12. c 30. de Virg.

d Eph. 4. 24.

Didymus *introitum ad altare Dei* explicat, cogitationem ac meditationem ad Deum ipſum, ut ibi altari viſibili tranſeamus ad hoſtias inviſibiles illi offerendum, atque hoc ſibi velle verbum εἰσιτήσομαι, *introire*.

e Ser. 89. in Pſalmos.

Philippus Greværus *e* ait, *introitum ad altare*, eſſe introitum ad Eccleſiaſticam dignitatem, quæ in ea eſt, paratum eſſe debere ſe ipſum pro ſuis immolare, tamquam in altari holocauſti; quemadmodum præcepit *f* Chriſtus de bono paſtore agens, exemplo; *g* docuit, quod ſecurus Paulus, *libentiſſimè impendebat ſe & ſuper impendebatur* in: præterea pro iisdem orare, velut in altari thymiamatis inſtar Aaron *ſtantes inter mortuos & viventes* i: ſubdit idem Auctor modum ad hoc altare introeundi, debere eſſe per humilitatem, ſimplicitatem, munditiam, ſcientiam, non per violentiam, generis cognationem, ſimoniam, fraudes: humilitatem deſignari, altari de terra *k* ſimplicitatem, altari ex lapidibus impolitis: munditiam labio æneo ad lavandum priuſquam ad altare accederetur *m*: ſcientiam tintinnabulis, quibuſcum ingredi tacerdos tabernaculum debebat *n*. Deinde admonet his verbis *ad Deum* ſignificari unum ſibi finem proponere Deum oportere, qui capeſſat Eccleſiaſticam dignitatem, non autem vel privatum, vel ſuorum commodum; quod furari, mactare; perdere eſt *o*. Poſtremo hunc notat effectum fructum, ut, quibus repugnat vox *presbyteri*, ideſt, ſenioris. ſed ut promoti ſemper de die renoventur *p*, numquam veteraſcant; ſemper te Neophytos ac novos reputent, ſemper incipientes, dicentelq; *q*, *nunc cepi*; numquam ceſſantes poſt Deum ingredir. Copioſiùs iſta diſeruntur apud citatum Auctorem. Bernard. *f*, altaria, quibus vota religioſo ſuperponenda ſunt, ait eſſe de lignis Sethim in deſerto, ſanctionum expletionem: advocationis ſanctorum de lapidibus quos ferrum non tetigit: de terra, incarnationis humilis redemptoris. Nos etiam quædam alia de varia myſtica notione altari diximus Pſal. xxv. *r*. Lege Sylvam Allegoriarum, Dictionarium ſcripturarum Mauritii Hybernici, Theſaurum Joan. Ferd. Dictionarium, ſive repertorium morale Petri Berchorii, verbo *altare*: illos etiam qui diſputant de templo, ut Beda, & de noſtris Riberam, Villalpandum, Berrardium *s*, nec non Viegam in Apocalypſim *x*, & Turrianum de Euchariſtia *y*. Quivis noſtrum & corpore & multo magis animo Dei altare eſt, ſicut & templum. Lucianus martyr in carcere non dubitavit, ſuper proprio pectore ſacrificare, quia deerat altare materiale *z*. Quam porro præterea alia multa deſignet altare, ſub quo Joan. in Apocalypſi *a* vidit *animas interfectorum*, percenſet Pererius in diſputationibus ad eum librum *b* ſententias multas. Ad rem faciunt quæ interpretantur, Chriſtum, ſub quo, tamquam ſub capite membra, ejus felicitatis participationes animæ ſanctorum gaudeant *c*, aut ſecretum & penetrale cœleſte *d*. Nec non propoſito congruit illam quæ *manere ſub altari* explicat manere ſub tutiſſima Dei protectione, ac ſecuriſima ejus tutela *e*. Sic hoc loco ſperare ſe David aut ſub aut populi nomine ſignificaret ad tabernaculum & altare introitorum, tamquam ad tutiſſimum aſylum: ſicut eadem cauſſa legimus confugiſſe Joabum *f*. & Adoniam *g*, qua de re dictum Pſal. xxvi. & xxxi. Deniq; ſecundum myſticum ſenſum, ſicut eædem illæ animæ ſanctorum Martyrum propter corpora (quod Pererio placet maximè) videbantur ſub altari Holocauſtorum, quia cœlia ſunt: quantum ad animas, ſub altari incenſi. hoc eſt in cœlo, ubi hoſtias perpetuæ laudis offerunt Deo, quo dum fruuntur, & ſic prima ſunt induti ſtola, expectant ſecundam glorificationis corporum: ita præſentem locum rectè de altari cæleſtis beatitudinis intelligi poſſe diximus cum enarratorum Latinorum parte majore.

c 3. Reg. 1. 50 & 2. 28.

f ib. c. 2. 28. 29

g Vers. 5.

Ad Deum qui lætificat juventutem meam.) Hieron. *ad Deum lætitiam exultationis meæ*. Alii ex Hebræo, *ad Deum lætitiæ exultationis meæ*, ideſt, auctorem ingentis ac ſummæ lætitiæ, אל אל שמחה גילי *el el ſimchhe ghili*. Sic etiam Symmachus, ἐπὶ τὸν θεὸν τῆς ἀγαλλιάσεώς μου ut verſum ad Deum lætitiæ meæ. Theodotion πρὸς τὸν θεὸν εὐφροσύνην τῆς ἡδυπαθείας μου ut verſum ad altare Dei ad Deum lætitiam jucunditatis meæ. Intellexerunt LXV. lætitiam tantam, quæ quodammodo revocet in florentem alacremq; ætatem; & quod præſenti tempore uſi ſunt pro futuro, ad innuendam ſpei certitudinem, ſic Appollinarius optantis modo exprimit:

Βουλὴν ἀγαυκλύστοιο Θεοῦ μετεπεύσομαι ἦδη,
Ὅς μοι ἐυφρήνει χάρμα νεοθαλέος ἥβης:
Altare gloriſum Dei adibo jam.
Qui meam lætificat gratiam virefcentis pubertatis.

Illuſtrat Genebrardus & eum ſecutus Agellius Danielis *h* loco ſimilis, ut princeps Eunuchorum illi dixit: *Timeo ego Dominum meum regem, qui conſtituit vobis cibum & potum: quid ſi viderit vultus veſtros macilentiores præ ceteris adoleſcentibus coævis veſtris, condemnabitis eaput meum regi.* Pro *adoleſcentibus coævis* Hebræi eſt, מבחוריכם כאשר כניהם *min baieladim aſer chebilechem* & ultima dictio cum littera ſervili ſimilitudinem indicante, ſignificat, inquit Genebrardus, *juxta adoleſcentium veſtram*; quod Vatablus, Pintus, R. David, R. Salomon, Pagninus, aliiq; exponunt *juxta ſimilitudinem veſtram*. Colligunt hinc aliqui; Pſalmum iſtum compoſitum à Davide adhuc juvene. Quando perſequebatur eum Saul juvenis adhuc erat. Tamen mentio de renovata juventute potius indicat ætatem proiectam, egentem renovatione, hoc eſt, juvenili robore, alacritate, agilitate. Sic ſumi ſolet juventus in bonam partem, ſicut & pueritia pro innocentia & ſimpliciter: ſenectus pro maturitate, reverentia, mortificatione concupiſcentiarum. In malam partem vocantur *queri ſenſibus* i: *juvenilia & deſideria: inveteratio oſſium* l, propter deſidiam, tarditatem, defectum virium, declinationem ad interitum. Non conſtat, adoleſcentulum David fuiſſe quando Pſalmum ſcribebat in quo ita ſe appellavit *m*. Voluit fortaſſis *adoleſcentuli* voce idem ſihnificare quod per *contempti* vocem, quam ibidem adjungit: ea enim ætas contemptui ſolet eſſe.

h Vers. 20. cap. 1. 20

i 2 Cor. 14. 20 k 2. Tim. 2. 22. l Pſal. 31. 3.

m Pſ. 118. 141

Expedit ſanè à prima ſi fieri poſſit pueritia, virtutis iter ingredi, Deoq; inſervire, ut ſententiis *n* ac exemplis *o* non paucis monent divinæ litteræ, & Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ *p*. Status gratiæ ac legis Evangelicæ nominatur novus, ac juventutis, quemadmodum prior lex vetus ac ſenectutis ob elegantiam quamdam formæ, ut Hugo Card. notat, ſive Alenſis, ob robur animumq; bellicoſum, ob ſtrenuum dexterumq; agendi modum, ob vivaciorum viſum ſenſuſq; alios: adde quia ea ætas lætior, gratior, amabilior, liberalior, candidior. Deniq; ecuctæ fere illius qualitates meliores. Placet quod Jacobus Jamſonius notat, verbis hactenus recitatis omnia exprimi quæ pertinent ad plenam beatitudinem: nec non & ſequentibus: Mons deſignat ſublimitatem gloriæ: tabernacula ſocietatem ſanctorum, diverſaq; *manſiones in domo Patris* q, altare, Chriſtum, quod eſt beatitudinis objectum ſecundarium, ut homo eſt: Deus objectum primarium: lætificatio juventutis, reſurrectionem: confeſſio in cithara, mentis jubilationem, & oris quoq; gutturiſq; in reſurrectione, in quo erunt *exaltationes Dei* r, & exultationes etiam vocales ac veluti *vox citharœdorum citharizantium in citharis ſuis* a. Tum Maria (ſoror Moſis) ſcribens de Virginum gloria in cœlo, ait Ambroſius *b*, tympanum ſumens: choros virginales excitabit, cantantes Domino, quod per mare læculi, ſine læcularibus fluctibus tranſierunt *c*. Tunc unaquæque exultabit dicens: *Introibo ad altare Dei mei, ad Deum qui lætificat juventutem meam* d: *Immolo Deo ſacrificium laudis* e, *& reddo Altiſſimo vota mea*. Neque enim dubita verim vobis patere altaria, quarum mentes altaria Dei conſidenter dixerim, in quibus quotidie pro redemptione corporis Chriſti immolatur. Nam ſi corpus virginis, Dei templum eſt *f*, animus quid eſt, qui tamquam membrorum cineribus excitatis, ſacerdotis æterni redopertus manu, vaporem divini ignis exhalat? Beatæ virgines quæ tam immortali ſpiratis gratia, ut horti floribus, ut templa religione, ut altaria ſacerdote! Ambroſii ſunt iſta, quorum traxit me fragmenta, ut quod vitare ſoleo, alienas chartas nunc meas impleam ſcriptis. Continent ſimul de altari triplicem notionem pro beatitudine, pro anima, pro corpore.

n Act. 14. 2. 5. 8.
o 2. de Virginibus.
c Exod. 21. 22.
d Pſ. 42. 4.
e 49. 14.
f 1. Cor. 6. 16.

Conſitebor tibi in cithara.) Hebraicè בכנור *bechinor*, Græcè, ἐν ψαλτηρίῳ, ſic ut & in Pſalmo XXXIII. *g* vocat ibi & hic Apollinarius φόρμιγξι, Symmachus hoc loco vertit ἐν ψαλτηρίῳ. Species pro genere poni nunc videtur, & ita quod ante dixi, notant Græci, innui ſuſpenſa organa, ideſt, inſtrumenta omnia muſica in ſalicibus ab Hebræis in Babylone captivis *h*, in reditu feſtivè pulſanda. Acutè Valentia Eccleſiæ docet in ſua juventute convenire, ſic lætari & confiteri Domino, quia in pueritia paſſa eſt perſecutiones, & per ſanctos Doctores qui multos compoſuerunt hymnos, & locupletaverunt Eccleſiaſticum officium, rituique, cœpit profligatis hæreſibus, ante quas florebat, juventutis quodammodo florem recuperare. Philoſophatur piè admodum Auguſtinus hoc loco, differentiam ſtatuens inter confiteri in cithara & confiteri in Pſalterio. Ait, utrumque manibus portari tangique; Pſalterium de ſuperiore parte habere teſtudinem, illud ſcilicet tympanum & concavum lignum cui chordæ innitentes reſonanti citharam habere idipſum lignum cavum & ſonorum ex inferiore parte: quando ex præceptis Dei aliquid agimus non patiendo, cantare in Pſalterio more Angelorum: quando aliquid patimur tribulationum, tentationum, ſcandalorum, in hac parte inferiore, ideſt, in terra, & quia ſumus mortales, cantare in cithara, omnem patientiam, dulcem eſſe Deo: qui deficit in tribulationibus, citharam frangere: nunc Davidem dicere, *Conſitebor tibi in cithara*, quia prius dixerat, *ut quid, ſeu quare triſtis incedo, dum affligit me inimicus?* & hìc quoque ſubdit, *ut quid triſtis es anima mea, & ut quid conturbas?* Eodem alludunt alii Latini, ut qui Ruffinus Hieronymus dicitur. Beda etiam, Remigius, & alii ſpectantes in cithara mortificationem carnis, cujus rationem aſſignat Chryſoſtomus, niſi, & hic non Chryſoſtomus *i*, ſed Latinus auctor cenſendus eſt. Adjungit ille compunctionem & concentum virtutum; & ait quod mortificationem, nervi; contentum, harmonia denotat. Quæ ratio communis eſt pluribus muſicis inſtrumentis. De citharis tamen etiam idem tradit Beda, Primaſius, Haimo, Thomas, Gloſſa, Victorinus, Rupertus *k*, quod attinet ad mortificationem; quia in illis, ligno chordæ tenduntur, præterea Gregorius *l*, quia, inquit, ficcatur chorda, ut congruum in cithara cantum reddat. Hæc videri poteſt cauſſa, cur Joannes in manus det Sanctis citharas in Apocalypſi, numquam Pſalteria, quia deſignant gaudium ex victoria tribulationum, quaſi propter pulſum ex parte inferiore, ut in ſuo notavit theſauro Joannes Ferdinandus noſter. Hieronymus *m* obſervat, ſicut citharа non emittit vocalem ſonum atque compoſitum, ſi vel una chorda rupta fuerit, ſic ſi vel una virtutum chorda defuerit, non poſſe dulce melos reſonare, quia virtutes nexæ ſunt inter ſe, & *qui in uno offendit, factus eſt omnium reum* n, Lege Epiſt. ſub Hieron. nomine 28. in tomo 9. ad Dardanum, quæque tum Pſal. XXXII. *o* dicta ſunt, tum in præfatione *p*, & in librum Sapientiæ *q* docuimus, confundi ſæpe nomina muſicorum inſtrumentorum, & idem unum Hebræum variis exponi tum Græcis tum Latinis. De muſicis inſtrumentis in Eccleſiaſticis officiis lege Antonium Democharem *r*, Lorini in Pſal. Tom. II.

g Pſ. 136. 2. Acuta Valentiæ doctrina.
h Hom. 2.

i Ecc. 5. Aſp. & 24. & 45.
k 30. moral. cap. 31. Citharas in Apocalypſi esse semper ſanctis tribuit Joan. l in 5. 16. Iſ.
m Jacob. 2. 10

n Ecc. 5. & 6. & 7. & c. 30.
o ut Iſaac. Jacob, Joſeph Danielis cum ſociis. Tobiæ Eſther Judith, Suſanna filiæ. Job, Jon. Davidis, Paralipomenon, Pathgetis Hieronymi, innumerabili alium alterum.
p Joan. 14.
q Vſ. 149. 4.
r Hom. 2.

Deus Deus meus.) Ingentem ac validum ardorem repetitio denotat, ut notat Euthymius: Chryſoſtomus *ſ* autem (quem barbarus in catena cum Helychio confundit, ego ſuſpicor auctorem Latinum) obſervat primo loco articulum eſſe, non ſecundo, ὁ θεὸς ὁ θεός μου; ut doceamur nos Deum univerſorum noſtrorum præcipuè nobis adſcribere ob zelum & fidem. In omnibus codicibus reperio utroque in loco articulum ὁ θεὸ ὁ θεός μου.

ſ Rom. 7. 25

Vers. 5.) Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi ſalutare vultus mei, & Deus meus.

B DE hoc verſu dictum Pſalmo præcedente, ubi ultimus & textus ponitur tamquam intercalaris, ut ea de cauſſa crediderint aliqui ex iſto & illo unicum conflari Pſalmum. *Salutare vultus noſtri*, Euſebius explicat Deum facie ad faciem conſpiciendum: Chryſoſtomus, vel Helychius, noſtros ſenſus quos Chriſtus per incarnationem aſſumens reddiderit ſanos, quum priùs eſſent à dæmonibus corrupti. Auguſtinus monet, loqui non carni animam, quia triſtitia animæ, eſt dolor carnis: non carnem animæ, quia abſurdum eſſet ut inferior alloqueretur ſuperiorem: ſed intellectum ipſi animæ in tribulationibus marcidæ, feſſæ in angoribus, contractæ in tentationibus, ægræ in laboribus. Confirmat exemplo Pauli, qui conflictum ſuum deſcripſit *r* in interiori ac exteriori homine, & etiam qui ſuam teſtatus eſt triſtem animam *s*, quum tamen præſatus eſſet habere ſe poteſtatem in illum *t*, ſed, quod ait Auguſtinus, præfiguraſſe Chriſtum membra ſua in verbis illis, non negavit verum in ipſo agonem triſtitiæ fuiſſe; idem namque affirmat & de Paulo, quod ſcilicet alios in ſe ipſo præfiguraverit, quem non dubium ſecum afflixiſſe: & carnis ſtimulum, quem ſe ait expertum *y*, non pauci de illo conflictu accipiunt. Confeſſionem idem ille ſive Chryſoſtomus, ſive Helychius aliuſve & alii ſumunt pro confeſſione peccatorum, quæ magnam ſpem ingeneret, ſed nos jam antea priore Pſalmo ſatis de ſenſu diximus.

r Matth. 26. 38. s Joan. 12. 27 t 2 Cor. 12. 7

y 2 Cor. 7. 5

Poſtremò ſapienter Caſſiodorus monet meritò frequenter admonere Davidem ut iſtam læculi triſtitiam fugiamus, vehementiſſimèque id perſuadere, quoniam bonis rebus ſemper adverſa eſt *z* per eam patientiæ robur frangitur, charitatis lumen extinguitur, ſpei deſiderium utriuſque molleſcit: & omnis vita confunditur, ubi hæc iniquitas maligna graſſatur. Triſtitia verò vitalis bonarum, (inquit mentium pax & juge gaudium beatorum, votis eſt maximis expetenda *a*: do qua Apoſtolus gaudere ſe ſcribit Corinthiis *z*, non quia contriſtati eſſent, ſed quia contriſtati ad pœnitentiam & ſecundùm Deum.

z 2 Cor. 7. 10

PSALMUS
QUADRAGESIMUS TERTIUS.

1 In finem, Filiis Core ad intellectum.

2 DEus auribus noſtris audivimus: patres noſtri annuntiaverunt nobis.
Opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.
3 Manus tua gentes diſperdidit, & plantaſti eos: afflixiſti populos, & expuliſti eos:
4 Nec enim in gladio ſuo poſſederunt terram, & brachium eorum non ſalvavit eos.
Sed dextera tua & brachium tuum, & illuminatio vultus tui: quoniam complacuiſti in eis